

Jiří Wolker (1900–1924)

Byl český básník a nejvýznamnější osobnost proletářské literatury. Psal ale také povídky a pohádky. Jeho díla v sobě mají silný sociální tón a hledají odpovědi na existenciální otázky. Komunistický režim z něj udělal svou ikonu, a proto zůstal v povědomí lidí jako komunistický básník. Trpěl tuberkulózou, na kterou ve svých dvaceti čtyřech letech zemřel.

O milionáři, který ukradl slunce (Pohádky)

Na světě žil jeden obrovský milionář. Stalo se, že shromáždil ve svých rukou všechno bohatství země. Nebylo nic, co by si nemohl *dopřát*¹. Bydlel v nejkrásnějším zámku a všichni lidé mu sloužili. Ale *ubohý*² milionář byl nemocný. Jeho nemoc nebyla ani tak zlá jako odporná. Po celém těle mu rostly hnusné žluté vředy, které přes den *mokvaly*³ a v noci silně pálily. Byla to ošklivá nemoc, tak ošklivá, že se sám milionář za ni styděl, a proto ji skrýval v šatech z jemných látek a v postelích s hedvábnými peřinami.

Jeho majetek stále rostl, ale jeho nemoc rostla také. Byla obava, že ekzém postihne také oči. Toho se boháč nejvíce bál. Jestliže mohl dobře zakrýt všechna místa na svém těle, toto bylo jediné, které muselo zůstat nepříkryté, jestliže chtěl žít, vládnout a vydělávat.

Nemocný milionář se rozhodl, že si zavolá lékaře. Doposud se žádného neptal na radu, ani žádného k sobě nezavolal, neboť nechtěl, aby se někdo dověděl, jak je ošklivý. Měl strach, aby se lidé, kteří mu záviděli jeho ohromné štěstí, neradovali z jeho nemoci a necítili se šťastnější než on. Myslel si, že když má nejvíce peněz, musí mít i nejvíce štěstí. Ostatní lidé si to opravdu mysleli, když se dívali na jeho krásné šaty, auta a pohodlí.

A tak si zavolal nejlepšího lékaře a řekl mu: „Pane lékaři, vyšetřete mě dobře a poradte, co mám dělat, abych se uzdravil. Moje nemoc je tak odporná, že se o ní nesmí nikdo dovědět. Proto jistě prominete, když vás po vaší lékařské prohlídce dám *popravit*⁴. Nevěřím žádnému člověku, tím méně lidskému jazyku. Historie o králi Midasovi mě naučila být *důslednějším*⁵ než on. Nemusíte mít strach, vaši ženě bude vyplacen docela vysoký honorář z mých pokladen a vaše děti vystudují na mé náklady.”

Lékař upozoroval, že nastala jeho poslední hodina. Neboť smrtící síla tohoto muže byla ohromná. „Mé životní síly rychle mizejí,” pravil dál milionář. „Jednejte rychle!”

Svlékl se a stál před ním nahý, vypadal trochu jako rozmačkaná *housenka*⁶ a trochu jako zkažený zub. Lékaře přepadl hnus. Jak k tomu přijdu, myslel si, abych byl kvůli jeho vředům zabit, já, který jsem docela zdravý. Každý člověk má moc usmrtit druhého člověka. Jestliže ji má on, budu ji mít i já. Dobrá, poradím mu lék, který mu přijde velmi drah.

Rozhodněte, jestli je věta pravdivá (ANO) nebo nepravdivá (NE).

1. Milionář měl tolik peněz, že si mohl koupit, cokoli chtěl.	ANO – NE
2. Milionář trpěl ošklivou nemocí, ale byla šance na vyléčení.	ANO – NE
3. Milionář k sobě zavolal lékaře a po vyšetření ho chtěl nechat popravit.	ANO – NE
4. Lékař propadl panice a nevěděl si rady.	ANO – NE

¹ *dopřát si* (perfektivum; dopřál jsem si, dopřeju si) = dovolit si, mít dost peněz

² *ubohý* = nešťastný, nebohý

³ *mokvat* (imperfektivum; mokvalo, mokvá, bude mokvat) = hnisat, produkovat hnis

⁴ *popravit* (perfektivum; popravil jsem, popravím) = vykonat popravu, zabít, zavraždit

⁵ *důsledný* = pečlivý, rozhodný, systematický

⁶ *housenka* (f.) = larva hmyzu

„Milostivý pane,” řekl, „znám lék na vaši chorobu. Je tím lepší, že jedině vy jej můžete získat. Vy potřebujete slunce. Ale ne jenom část, kterou dostávají také ostatní, vy potřebujete slunce celé. Máte ohromné *jmění*⁷ a myslím, že i slunce můžete za ně *snést*⁸ z nebeské výšky do svého paláce. Když se s ním sám na nějaký čas zavřete, když sám budete blízko jeho blahodárné síly, vyjdete ze sluneční lázně nejen úplně zdravý, ale i nesmrtelný. Je to jediný lék, který vám mohu doporučit. Neboť u vás se objevila nemoc celého světa. A slunce je zdraví celého světa.”

Milionář lékaři uvěřil. Jak by neuvěřil člověku, který byl krok před smrtí. Jenom se ještě otázel:

„Nevíte, jak může být slunce drahé?”

„Slunce je drahé všem lidem.”

Když lékař domluvil, byl odveden a popraven. Vdově po lékaři byl doručen šek na slušnou částku, sirotkům nové školní knihy, dvě zcela *zachovalá*⁹ pravítka z kanceláří milionáře a pouzdro na pera s nápisem: Uč se, synu, moudrým být!

Milionář zatím přemýšlel, jak sundat co nejlaciněji slunce. Dal zbudovat ohromná *lešení*¹⁰. Sto inženýrů postavilo velkolepý *jeřáb*¹¹. Stavitelé pracovali na plánech budovy, do níž mělo být sneseno slunce a uzavřeno s milionářem a jeho vředy.

Miliony dělníků ze všech zemí světa pracovali kladivy; ne proto, aby sundali sluníčko, ale aby uživili ženu a děti. Jedné noci, která byla temnější než chladné srdce, sundali lidé milionářovi slunce z oblohy, spustili je do ohromné budovy a uzavřeli železobetonovými zdmi s ocelovými pláty.

Ani jeden paprsek *neunikal*¹².

Na světě byla tma a milionář se radoval, že se mu vše povedlo. Potmě ani Bůh nepozná, myslil si, že je slunce pryč. Já se zatím stanu nesmrtelný, a kdo potom na mě může! Nezůstane jen při slunci! Odnesu i všechny hvězdy a přidám je do svých *pokladů*¹³. Budou moje, jako jsou moje cenné papíry, uložené v bance „Ego”. Brzy se stane, že nebude nic, co by nebylo mým. Koupím si i Pána Boha a udělám ho svým asistentem.

Budu mladý, krásný, nesmrtelný a nejbohatší. Kdo mi *odolá*¹⁴? Mohu *znásilnit*¹⁵ zemi jako ženu a ona bude ráda, že je znásilněna, neboť ženy mají rády silné a drsné muže. Hip – hip – hurá!

Zatím se lidé probouzeli ze snu. Velmi se divili, že slunce už nesvítí. Na nebi zůstala jen veliká, červená rána, kterou se hasiči a natěrači marně snažili uhasit nebo zastřít. Lidé se shlukovali a křičeli: „Kde je slunce? Kdo nám sebral slunce?”

Řekněte, jestli je věta pravdivá (ANO) nebo nepravdivá (NE).

1. Lékař poradil milionáři, aby se každý den 3 hodiny opaloval na slunci.	ANO – NE
2. Milionář se velmi snažil slunce z nebe snést, ale jeho snaha byla neúspěšná.	ANO – NE
3. Milionář se chtěl nejdřív uzdravit, a poté slunce darovat lidem.	ANO – NE
4. Všichni lidé byli překvapení, když slunce ráno nevyšlo.	ANO – NE

⁷ *jmění* (n.) = majetek, peníze

⁸ *snést* (perfektivum; snesl jsem, snesu) = odnést něco ze shora dolů

⁹ *zachovalý* = neporušený, nezkažený

¹⁰ *lešení* (n.) = kovová konstrukce u domu pro práci ve výškách

¹¹ *jeřáb* (m.) = velký stroj určený ke zdvihání těžkých břemen

¹² *unikat* (imperfektivum; unikl jsem, unikám, budu unikat) = zde: dostat se ven

¹³ *poklad* (m.) = cenná věc

¹⁴ *odolat* (perfektivum; odolal jsem, odolám) = podlehnout, udržet se, ubránit se

¹⁵ *znásilnit* (perfektivum; znásilnil jsem, znásilním) = zneužít, pošpinit, zneuctít

Strážníci s elektrickými svítilnami dělali pořádek. Byla to těžká práce! Lidé byli zmatení a marně bys je *napomínal*¹⁶ k tichosti anebo k odchodu.

Milionář dal rozsvítit všechna světla. Sto tisíc lustrů svítilo na náměstích, v kavárnách, barech a kabaretech. Na okrajích měst svítily tři smutné lucerny a na vesnicích vytahovali ze starých zaprášených truhlic svíčky a dívali se zděšeně na sebe.

Nastal zmatek, který podporovali černí netopýři, kteří přilétali neznámo odkud. *Nevěstky*¹⁷ na ulicích byly už unavené, neboť noc trvala příliš dlouho.

Milionář počítal: až se uzdravím, budu vyrábět ze slunce sirky „Helios“, mast na popáleniny „Slunín“ a vše, co se dá. Šikovný člověk může lehce zbohatnout. Jak jsem rád, že na to nepřišel nikdo přede mnou. Ale lidé ve městech byli víc a více zmatení. Naráželi na sebe jako *poplašený*¹⁸ dobytek.

Proto dal milionář vylepit plakáty a sepsat úvodníky do novin.

KONEČNĚ TMA!

VĚČNÝ NEPŘÍTEL PORAŽEN!

NEJVELKOLEPĚJŠÍ DŮKAZ LIDSKÉ OBĚTAVOSTI

Již od počátku světa byli lidé trápeni největším tyranem, jaký kdy byl stvořen, sluncem. Jeho krutou tyranii na svých bedrech¹⁹ snášel nejvíce ze všech stavů stav lidí pracujících, ze kterých miliony padaly zasaženy při práci jeho ničivými paprsky. Lékařsky je zjištěno a statisticky dokázáno, že plných sto procent lidí, kteří se pod sluncem narodili, také pod ním zemřeli. Této krutovládě byl učiněn konec. Znamý lidumil²⁰ pan Poslední Milionář (kdo by si nevzpomněl na jeho vzácnou laskavost, se kterou zabezpečil ženu a děti tragicky zemřelého lékaře X!) dal je na vlastní náklady sundat z nebe.

Práce se díky jeho nadlidské obětavosti zdařila a slunce zmizelo se světa.

Věčná památka je mu zajištěna.

Žádejte prospekty!

Ti, kdo měli světlo, tak si to přečetli a uklidnili se. Ti, kdo je neměli, zůstali neklidní dál. Mnoho babiček (ty, co už byly dvacet let slepé) říkalo: přijde konec světa.

Běda milenci, který ve tmě ztratil svou lásku. Už ji nenašel.

Zatím boháč, poté co odstranil všechno své služebnictvo, odešel ke slunci. Když vešel do ohromné budovy, velmi pevně zamkl, přesvědčil se ještě, zda stráže s revolvery a bajonety hlídají dobře všechny vchody. Klíč nechal v dírce, aby se nikdo nemohl dívat. Potom se začal svlékat.

Slunce pánilo.

Jak to nebesky hřeje, myslel si milionář. Veliká síla do mne vstupuje. Vše nezdravé bude spáleno a změněno v čistý kov. Vyjdu jako mladý bůh.

Tolika lidem dávalo slunce štěstí a zdraví. Na mně je, abych si vzal všechno, když ostatní všechny jsem odstranil. Oh, jak nesmírné je štěstí, snést štěstí všech jen na sebe.

Odpovězte na otázky.

1. Jak lidé a zvířata reagovali na nedostatek světla?

¹⁶ *napomínat* (imperfektivum; napomínal jsem, napomínám, budu napomínat) = domlouvat, kárat

¹⁷ *nevěstka* (f.) = prostitutka, lehká dívka

¹⁸ *poplašený* = neorganizovaný, chaotický, zmatený

¹⁹ *bedra* (jen pl.) = spodní část zad

²⁰ *lidumil* (m.) = člověk, který má rád lidi

2. Jak je v novinách zobrazeno slunce?
3. Co všechno milionář udělal před tím, než začal léčebnou kúru?

Slunce páliło. Je to trochu moc horké. Ale to nevadí. Velkou dobrotu je třeba naučit se nosit. Jen aby mě záda mnoho nebolela. A hlava. A ústa, oči, prsa a nohy.

Ach, *žár*²¹ je nesnesitelný. Stravuje mě zevnitř i zevně. Zdá se mi, že *popelnatím*²². Jen ještě chvíli vydržet. Potom odejdu. Odejdu a skočím do studené řeky. Najdu si milenku z ledu. Roztavím ji ve svém náručí. Budu nejsilnější, nejbohatší, nesmrtelný. Jak jsem slabý, chudý a vše bolí, jako bych umíral! Ne, už to nevydržím. Půjdu. Snad to postačilo. Půjdu, utíkám, letím...

Nahý žebrák se spálenými vředy a oteklýma očima doběhl ke dveřím. Běda! *Rozžhavený*²³ klíč narostl v klíčové dírce, že by je ani sám Bůh neotevřel, kdyby chtěl. Marně jím *lomcoval*²⁴, marně jím trhal, nebyl tady ani jeden ze služebníků, rádců a dělníků, zde byl sám, jako samo bylo jeho srdce v nemocné hrudi, jako samy byly jeho oči ve vrstvě hnisu a bolesti.

Milionář se zachvěl. Jeho tělo se *hroutilo*²⁵ jako strom při bouři. Člověče, neunesš štěstí všech! Nestačíš na svoje.

Slunce páliło.

Milionář se zhroutil.

Zbyla z něho hromádka popela, o nic větší než kovová mince. Malá hromádka bídy. Budova, kterou si dal vystavět pro svoji pýchu, stala se jeho *katafalkem*²⁶ a slunce, ukradené jeho nemocnou ctižádostí, bylo velikou svíčkou při jeho mrtvole. Nikdo neplakal.

Slunce páliło.

Páliło tak, že brzy propáliło všechny stěny. I ty se zřítily jako vystavěné na písku. Propadly se do země, podobné *černokněžníkům*²⁷, kteří zmizí po zakletí. Slunce vybuchlo svou září na všechny strany.

Leželo na zeleném trávníku jako zlatý, ohromný balon.

Lidé se zaradovali. „Je vidět na cestu,” říkali si a smáli se.

Šlo teď jen o to, jak dopravit slunce zase na nebe, aby ho všichni viděli a všichni jím viděli.

Kdo nám vynese slunce zase na oblohu?

Přišly k tomu místu dvě děti. Byla to Mánička a Pepík. Snad byli z Vršovic, snad ze Smíchova, ale jistě odněkud byli.

„My je tam doneseme,” řekl Pepík. „Nosíval jsem mnohokrát lidem kufry z nádraží. Naposledy jsem jednomu pánu nesl tak veliký, že se všichni divili. To by bylo, abych slunce neunesl!”

Mánička a Pepík odnesli slunce na nebe.

„Vraťte se k obědu domů!” volala za nimi máma.

„Vrátíme se, vrátíme se ...”

A vrátili se.

Otázky.

Které rysy pohádky byly moderní a které klasické? Kdo vrátil slunce na oblohu? Proč právě tyto postavy?

²¹ *žár* (m.) = horko, teplo od slunce

²² *popelnatět* – Wolkerův neologismus (imperpektivum; popelnatěl jsem, popelnatím, budu popelnatět) = stávat se popelem, být spalován horkem

²³ *rozžhavený* = rozpálený do ruda horkem

²⁴ *lomcovat* (imperpektivum; lomcoval jsem, lomcuju, budu lomcovat) = kývat ze strany na stranu, cloumat

²⁵ *hroutit se* (imperpektivum; hroutil jsem se, hroutím se, budu se hroutit) = klesat, padat k zemi

²⁶ *katafalk* (m.) = vyvýšené pietní místo pro vystavení rakve

²⁷ *černokněžník* (m.) = čaroděj